

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo přiblížit především současnou právní úpravu zabezpečení rodin s dětmi v České republice, přičemž hlavní pozornost byla věnována systému státní sociální podpory. Tento subsystém sociálního zabezpečení má z hlediska podpory rodiny největší význam, a proto jsem se jím zabývala nejvíce i v rámci výkladu o vývoji rodinných dávek. Rodina s dětmi je ovšem zabezpečována nejen dávkami státní sociální podpory, nýbrž i formou dalších dávek či služeb poskytovaných v rámci sociálního pojištění a sociální pomoci. Těmto oblastem jsem se však z důvodu jejich zaměření nejen na pomoc rodinám s nezaopatřenými dětmi věnovala v menším rozsahu, než jsem tomu učinila v případě státní sociální podpory. Pro účely srovnání jsem zvolila úpravu rodinných dávek ve Spolkové republice Německo a připomněla jsem též zabezpečení rodin s dětmi v mezinárodním kontextu.

Jak již bylo zmíněno v úvodu, rodina s dětmi má pro společnost nepopiratelný význam. Výchova dětí však pro rodiny znamená zvýšené výdaje a zpravidla též omezení ekonomické aktivity a příjmu ze zaměstnání jednoho z rodičů, a to alespoň po určitou dobu. Z tohoto důvodu a za účelem zabránění vzniku příliš velké sociální nerovnosti mezi těmi, kteří nesou náklady na výchovu dětí a těmi, jež takové výdaje nemají, jsou ze strany státu poskytovány nejrůznější dávky na podporu rodin s dětmi. V České republice představuje komplex takovýchto rodinných dávek, zajišťujících rovnoměrnější rozložení nákladů na výchovu dětí mezi členy společnosti, systém státní sociální podpory. Než se pustím do hodnocení platné právní úpravy zabezpečení rodin s dětmi, zmínila bych ještě v této souvislosti slova Steina Ringena, jež užil ve své knize *Citizens, Families and Reform*, z roku 1997 a jimiž zdůrazňuje roli státu ve sféře finanční pomoci rodinám s dětmi: „Výchova dětí je prací, kterou rodiny vykonávají pro společnost, a měla by být kompenzována. Stát reprezentuje společnost a měl by platit.“¹

Jak již bylo několikrát uvedeno, těžiště úpravy zabezpečení rodin s dětmi v České republice spočívá v oblasti státní sociální podpory. V současné době se v rámci tohoto systému poskytují tři dávky testované (přídavek na dítě, sociální příplatek a příspěvek na bydlení) a čtyři druhy dávek vyplácených bez ohledu na výši příjmu v rodině (rodičovský příspěvek, dávky péstounské péče, porodné a pohřebné). Všechny uvedené dávky jsou

¹ *Sirovátka, T.* Česká sociální politika na prahu 21. století: efektivnost, selhávání, legitimita. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 53 (autoři kap. T. Sirovátka, M. Wildmannová, A. Bubnová).

upraveny v jediném právním předpise, zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, což lze hodnotit pozitivně především z pohledu možných příjemců těchto dávek. Ti naleznou díky takové koncepci všechny důležité informace související s nárokem na příslušné dávky na jednom místě, a mohou pak snadněji posoudit, zda určitá dávka připadá v jejich situaci vůbec v úvahu.

Negativní hodnocení naopak zasluhuje dosti časté novelizace v této oblasti, které ne vždy korespondují s požadavky praxe na novou vhodnější právní úpravu, nýbrž souvisí s aktuálním děním na politické scéně. Rodinám s dětmi pak může činit potíže se v této problematice orientovat a relativně časté změny v oblasti rodinných dávek mohou mít též vliv na rozhodnutí mladých párů založit rodinu. S narozením dítěte jsou spojeny vysoké náklady, které mohou v některých případech znamenat podstatné zatížení rodinného rozpočtu. Proto má především pro jedince s nízkými příjmy, kteří se chtějí stát rodiči, finanční podpora ze strany státu značný význam a nejistota ohledně poskytovaných dávek a jejich výše pak může vést k oddálení rozhodnutí pořídit si dítě. Potíž tedy spatřuji v tom, že chybí určitá jednotná koncepce rodinné politiky, na níž by se shodla celá politická reprezentace bez ohledu na stranickou příslušnost.

Neméně složitý problém pak představuje otázka zneužívání sociálních dávek určených pro rodiny s dětmi, čemuž je dle mého názoru velmi těžké zcela zabránit. Domnívám se, že je téměř nemožné zakotvit takové mechanismy, které by v plné míře umožňovaly vyplácení rodinných dávek pouze těm, kteří je skutečně potřebují a o své děti, které jsou v zásadě důvodem pobírání příslušných dávek, se vzorně starají a poskytují jim náležitou péči.

Z okruhu dávek vyplácených ze systému státní sociální podpory pak velmi kladně hodnotím zejména dávky pěstounské péče, neboť ta sehrává v životě dětí, které nemohou z jakýchkoliv důvodů vyrůstat ve své rodině, velmi důležitou roli; především osoba pěstouna by měla být dle mého názoru náležitě oceněna. Na druhé straně nesouhlasím se stávající koncepcí porodného, které je ženě vypláceno i v případě, kdy se po porodu nezačne o dítě starat a nechá je například v kojeneckém ústavu k případné adopci, nebo se dokonce vůči svému dítěti dopustí úmyslného trestného činu. Takovouto úpravu nepovažuji za správnou a domnívám se, že by mělo dojít k vymezení případů (obdobným spáchání úmyslného trestného činu vůči dítěti), kdy tato dávka nenáleží. Za úvahu by dále rovněž stálo zakotvení přídatku na dítě ve formě dávky daňové, jak tomu je například ve Spolkové republice Německo.

Německá právní úprava rodinných dávek se od české úpravy liší i v dalších ohledech, zejména pokud jde o konstrukci přídatku na dítě a rodičovského příspěvku. Hlavní rozdíly

spočívají v pojetí přídavku na dítě jako plošné dávky a odstupňování jeho výše dle počtu dětí v rodině; rodičovský příspěvek je oproti české úpravě poskytován po výrazně kratší dobu a jeho výše je závislá na dosavadním příjmu rodiče.

Přestože nalezneme v systému dávek pro rodiny s dětmi určité nedostatky, můžeme shrnout, že komplex rodinných dávek poskytovaných v současné době v zásadě dostatečně pokrývá širokou škálu nepříznivých sociálních situací, přičemž je vhodným způsobem zohledňována konkrétní příjmová a sociální situace rodiny. V právní úpravě zabezpečení rodin s dětmi se uplatňuje princip, že čím většímu počtu nepříznivých situací je rodina vystavena, tím vyšší je poskytovaná dávka, což lze hodnotit více než kladně. Domnívám se tedy, že systém státní sociální podpory jakožto nejdůležitější oblast podpory rodin s dětmi představuje nepostradatelnou součást sociálního zabezpečení v České republice.